

Sprawozdanie

Komisji przemysłowej ze sprawozdania Wydziału krajowego o szkołach przemysłowych uzupełniających.

Wysoki Sejmie!

Na polu szkół przemysłowych uzupełniających mamy w roku ubiegłym niezawodne postępy do zanotowania. Podniosła się liczba szkół, liczba klas, oddziałów, liczba uczniów, ulepszyła się znacznie organizacja szkół, nadzór fachowy nad nimi, uzdolnienie fachowe nauczycieli, w ogóle wartość naukowa i wychowawcza tych wieczornych szkół dla młodzieży przemysłowej i handlowej, — państwo przyszło z nieco hojniejszą, zawsze bardzo niedostateczną subwencją.

Widząc te postępy komisja przemysłowa nie może jednak zataić przekonania, że one nie stoją w stosunku do potrzeb kraju, zwłaszcza zaś ludności rekodzielniczej i handlowej miast i miasteczek.

Jeżeli pominiemy stolicę kraju, Lwów, którego reprezentacja już w r. 1865 założyła i dotąd utrzymuje kosztem gminy szkołę przemysłową uzupełniającą, to usiłowaniami Towarzystwa pedagogicznego prawie wyłącznie po r. 1884, a odtąd usiłowaniami krajowej komisji dla spraw przemysłowych powiodło się dotąd powołać do życia zaledwie 19 szkół przemysłowych uzupełniających w 16 miejscowościach, gdy mamy prawie 60 miejscowości wyżej 5.000 mieszkańców, a 19 wyżej 10.000 mieszkańców, gdy w 19 miejscowościach mamy średnie szkoły. Ogromna część kraju. miasta jak Tarnopol, Śniatyn, Zaleszczyki, Trembowla, Zbaraż, Złoczów, Brody, tyle innych, dotąd szkół przemysłowych uzupełniających nie posiadają.

W ciągu roku 1889 zrobiliśmy największy stosunkowo krok naprzód. Powstało nowych szkół 4 w Jaśle, Wadowicach, Starym Sączu, i Bochni, a uległa reorganizacji szkoła przemysłowa uzupełniająca w Żółkwi. W roku bieżącym powstaną szkoły w Gorlicach i Samborze. Rokowania co do otwarcia szkół przemysłowych uzupełniających w Sanoku i Wieliczce są w toku.

Pomijając Lwów i Kraków, powstały szkoły przemysłowe uzupełniające w następującym chronologicznym porządku :

1880	1.	Przemysł.
1881	2.	Tarnów
"	3.	Jaworów
"	4.	reorg. Lwów, szkoła im Bernsteina
1883	5.	Rzeszów
"	6.	Drohobycz.
"	7.	Stanisławów
1884	8—11.	reorg. 4 szkół przem. w Krakowie
"	12.	Kołomyja
1885	13.	Nowy Sącz
"	14.	Brzeżany
1889	15.	Jasło
"	16.	Wadowice
"	17.	Stary Sącz
"	18.	Żółkiew
1890	19.	Bochnia.

Dzięki szczodrości Wysokiego Sejmu, a wzrastającej, chociaż ciągle niedostatecznej dotacyi c. k. Rządu, byt i rozwój prawidłowy tych szkół ustala się, pomimo niezawodnie nieodpowiedniego do celów i natry tych szkół udziału lokalnych czynników, gmin, powiatów, oraz korporacyj przemysłowych, rzemieślniczych, instytucyj finansowych i innych lokalnych.

Stosunek procentowy udziału poszczególnych czynników przedstawia szczegółowo dla każdej szkoły załączona pod 1/1 tabliczka. Z pominięciem szkół krakowskich wypada w ogóle w porównaniu kosztów zakładania i utrzymywania szkół przemysłowych uzupełniających

udział	kraju	na	28 20%
"	państwa	"	28·20%
"	powiatów	"	7·78%
"	gmin	"	20·17%
"	instytucye	"	
	miejscowe		14·35%

W r. b. posiadamy w 16 miejscowościach 19 szkół o 39 oddziałach a 74 klasach.

Liczba uczniów była:	w r. 1885/6	1.519
	" 1887/8	2.155
	" 1888/9	3.357

Z ogółu młodzieży przypada na młodzież w wieku do 18 lat 84%, na uczniów starszych 16%. Co do wyznania wypada na młodzież rzymsko-katolicką 61·87%, na uczniów grecko-katol. obrz. 9·47%, zaś na młodzież żydowską 27·90%, z czego jednak połowa wypada na dwie szkoły izraelskie na Kazimierzu w Krakowie i na szkołę im. Bernsteina we Lwowie.

Liczba nauczycieli wzrosła do 180, z czego 63·85% wypada na nauczycieli szkół ludowych a 36·15% na nauczycieli szkół średnich.

Następująca tabliczka przedstawia udział młodzieży z rozmaitych zawodów i sposobów zarobkowania.

3/3

S t a t y s t y k a

uczniów szkół przemysłowych uzupełniających według ich zawodów.

	Ilość	%
1. Szewców	588	18·74
4. Slusarzy	230	7·33
8. Krawców	307	9·79
2. Stolarzy	316	10·07
5. Kupców	217	6·89
7. Murarzy	125	3·98
6. Kowali	159	5·07
9. Malarzy	92	2·93
13. Blacharzy	48	1·53
18. Introligatorów	36	1·14
8. Rzeźników	93	2·97
14. Piekarzy	46	1·47
15. Zegarmistrzów	45	1·43
16. Złotników	37	1·17
19. Kamieniarzy	36	1·14
12. Fryzyerów	55	1·75
17. Rymarzy	37	1·17
21. Stelmachów	31	0·99
10. Bednarzy	56	1·78
24. Tapicerów	28	0·89
22. Tokarzy	29	0·92
20. Garnarzy	33	1·05
23. Koszykarzy	29	0·92
27. Mechaników	23	0·73
28. Czapników	19	0·60
25. Kamieniarzy	28	0·89
26. Lakierników	28	0·89
29. Szklarzy	4	0·12
11. Kuśnierzy	56	1·78
30. Innych zawodów	306	9·76
	3.137	

Organizacja szkół, nadzór nad niemi, przygotowanie fachowe nauczycieli, zrobili znakomite postępy. Wszystkie szkoły przemysłowe uzupełniające, zostające pod opieką krajowej komisji dla spraw przemysłowych, posiadają jednakże przepisy organizacyjne, t. j. statuta i plan nauki.

Nauki rysunków udzielają już wszędzie nauczyciele, którzy odbyli specjalne kursa metodyczne, i nauka rysunków nie będzie już dyletancką, a przyniesie oczekiwane skutki. Wszystkie szkoły są zaopatrzone w dość obfity zapas modeli i wzorów oraz innych środków pomocniczych, chociaż około 10 szkół otrzymało całe zaopatrzenie w środki naukowe ze skarbu krajowego, bez udziału skarbu państwa. W ogóle dzięki przestrzeganiu jednolitych planów naukowych, dzięki przygotowaniu nauczycieli, kursom feryalnym, stypendyom, wartość naukowa i wychowawcza szkół podniosła się znamienicie.

Uchwałą z 15. listopada 1889 polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu jak najrychlejsze zorganizowanie skutecznego fachowego i administracyjnego nadzoru nad szkołami przemysłowemi. Na propozycję krajowej komisji przemysłowej powierzony został nadzór nad wszystkimi szkołami przemysłowemi uzupełniającemi Wpanu Janowi Frankemu, rektorowi c. k. szkoły politechnicznej we Lwowie, członkowi krajowej komisji dla spraw przemysłowych, który od kilku lat oddał się z całą nieustrudzoną gorliwością a wielką znajomością rzeczy sprawie szkolnictwa przemysłowego, i wykonuje ten nadzór ze znakomitą skutkiem. Jego też podróżom inspekcyjnym — w r. 1889/90 zwiedził 11 szkół po kraju, jego radom i wskazówkom, działaniu bezpośredniemu w zetknięciu z zakładami, ciałem nauczycielskiem, zarządami miejscowymi, czynnikami lokalnymi, zawdzięczamy usunięcie wielorakich zaniedbań, błędów i usterek, rozbudzenie interesu dla tych szkół, postępy szkół pod względem fachowym i administracyjnym.

Pomimo wszelakich usiłowań szkoły przemysłowe uzupełniające w Galicyi nie zjednały sobie dotąd u c. k. Ministerstwa oświaty tego uwzględnienia, do jakiego ze wszech miar mają prawo. Mimo memoriałów krajowej komisji przemysłowej z roku zeszłego, popartych rezolucją Wysokiego Sejmu z dnia 15. listopada 1889, c. k. Rząd wstawił w preliminarz szkół przemysłowych dla Galicyi tylko o 1.200 zł. więcej, t. j. 6.200 zł. czyli 4.89%, podczas gdy ogólna suma żądań Ministerstwa podniosła się ze 108.300 zł na 126.178 zł., czyli o 18.600 zł. Z tej kwoty jednak przyznano Czechom na 25 nowych szkół 13.180 zł., resztę Morawie na 9 i kilku innym krajom na 6 szkół. W tej też wysokości 6.200 zł. Rada państwa uchwaliła dotację na szkoły przemysłowe uzupełniające dla Galicyi, gdy według memoriału krajowej komisji przemysłowej potrzeba wynosiła 19.588 zł. Powiodło się jednak usiłowaniu Reprezentacyi naszej w Wiedniu, że JE. p. Minister oświaty z funduszu przeznaczanego na nowe szkoły przemysłowe uzupełniające, reskryptem z 18. lipca 1890 przeznaczył dodatkowo 2.800 zł. dla Galicyi i zgodził się na rozdział tejże subwencyi według przedłożenia krajowej komisji przemysłowej.

Łącznie z tym dodatkiem wynosi obecnie dotacja dla szkół uzupełniających w Galicyi 9.000 zł. czyli 7.09% ogółu wydatków na te szkoły w Austrii.

Nie może ulegać wątpliwości, że suma ta nie odpowiada potrzebie kraju i nie stoi w żadnym stosunku z innymi krajami monarchii. Załączona tabliczka 4/4 wykazuje, jak nierówna miara opieki państwa dostaje nam się w udziale, jeżeli się zważy, że Morawa już według preliminarza na r. b. uzyskała dla 34 szkół 12.650 zł. czyli 9.97%, a Czechy dla 133 szkół 54.280 zł. czyli 42.77%, blisko połowę całej dotacyi, gdy w Galicyi uwzględniono w budżecie zaledwie 10 szkół, chociaż istniało już 15, kwotą wynoszącą zaledwie 4.89%, a dopiero dodatkowo podniesiono ją do wysokości 7.09%.

Pomimo że na potrzeby szkół przemysłowych uzupełniających w skutek nacisku krajowej komisji przemysłowej znacznie wyżej zostały preliminarzowane dochody od czynników lokalnych, powiatów, gmin, instytucyj lokalnych, po dokonaniu wielu redukcij okazała się potrzeba ze skarbu państwa:

w wydatkach zwyczajnych w kwocie	8.398 zł.
w wydatkach nadzwyczajnych	
1. na środki naukowe dla szkół nowych w kwocie	2.650 „
2. na uzupełnienie środków naukowych dla szkół istniejących w kwocie	2.250 „
	<hr/>
Ogółem w kwocie	13.298 zł.

Wobec tego komisya przemysłowa uważa za konieczne, ażeby Wysoki Sejm uchwalił rezolucyę do c. k. Rządu domagającą się słusznego uwzględnienia potrzeb kraju naszego na tem polu.

Państwowy budżet szkół przemysłowych uzupełniających

4/4

na rok 1890.

K r a j	Kwota	%
Austria n.	24.000	18·91
Austria w.	1.850	1·46
Salzburg	280	0·22
Tyrol i Vorarlberg	1.680	1·32
Styrya	3.870	3·05
Karyntya	500	0·39
Kraina	3.700	2·91
Wybrzeże.	3 200	2·52
Czechy	54.280	42·77
Morawa	12.650	9·97
Szląsk	4.550	3·59
Galicja.	{ 6.200 }	7·09
	{ + 2.800 }	
Bukowina	1.150	0·91
Subwencya dla szkół nowopowstających	6.200	4·89
<hr/> Razem okrągło	<hr/> 126.900	<hr/> 100·00

Sprawa zatwierdzenia przez c. k. Rząd normalnego statutu i planu nauki dla szkół przemysłowych uzupełniających dotąd niestety z wielką szkodą dla ustalenia prawidłowego rozwoju tychże szkół, pomyślnie załatwioną nie została. Pomimo wielokrotnych przedstawień statut ułożony przez krajową komisję dla spraw przemysłowych, zatwierdzony przez Sejm, oparty zasadniczo na normalnym statucie c. k. Ministerstwa oświaty w myśl rozporządzenia z d. 24. lutego 1883 l. 3.674, a odbiegający od niego jedynie w niewielu właściwościach stosunków krajowych nakazanych punktach, nie uzyskał dotąd zatwierdzenia.

Od r. 1888 nie ustaje wymiana zdań między krajową komisją dla spraw przemysłowych a c. k. Rządem w tej sprawie, tak niezmiernie ważnej, od której spokojne zabezpieczenie subwencji państwowych, uzyskanie dla tych szkół praw publicznych zakładów, pewne i powszechne poparcie c. k. Rządu zależy. Gdy więc reskryptem c. k. Ministerstwa oświaty z d. 15 czerwca 1889 l. 26.138 podniesiono, że różnice w naszym statucie a normalnym statucie c. k. Ministerstwa oświaty z r. 1883 zachodzą w kilku „wcale niemało ważnych punktach“, wystosowała krajowa komisya memoriał pod d. 19. września 1889 l. 278 wyłuszczający szczegółowo konieczność pewnych różnic, wynikających z natury krajowych stosunków.

Komisya sejmowa w zupełności poprzeć musi motywa krajowej komisji przemysłowej i uznaje, że niezbędne są postanowienia następujące, różniące się z normalnym statutem rządowym:

1. Statut wzorowy, zalecony przez gal. komisję krajową dla spraw przemysłowych postanawia, iż mianowanie i usuwanie kierowników szkół i nauczycieli, a nadto tekst statutu i planu nauki każdej szkoły z osobna, wymaga zatwierdzenia c. k. Ministerstwa i galicyjskiego Wydziału krajowego, gdy według statutu normalnego zatwierdzanie zastrzeżone jest wyłącznie dla c. k. Ministerstwu.

2. W myśl §. 6. statutu wzorowego obowiązany jest wydział szkolny przedkładać corocznie komisji krajowej dla spraw przemysłowych sprawozdanie o stanie zakładu, tudzież preliminarz, a przy końcu roku kalendarzowego zamknięcie rachunków z alegatami — gdy ministeryalny statut normalny podobnego postanowienia nie zawiera.

3. Według postanowień §. 17. statutu wzorowego, jest termin publicznego egzaminu dokładniej oznaczony, i orzeczono zarazem, iż komisję krajową dla spraw przemysłowych należy zawiadomić o dniu odbyć się mającego egzaminu — postanowienie, którego w ministeryalnym statucie normalnym nie ma.

4. Nasz statut wzorowy powołuje w skład wydziału szkolnego kierownika szkoły, jako członka, z głosem stanowczym, gdy w myśl §. 5. statutu normalnego przyznany jest kierownikowi tylko głos doradczy, i pozostaje on po za gronem wydziału szkolnego.

5. Statut wzorowy komisji oznacza ściśle skład wydziału szkolnego, i przyznaje prawo mianowania delegata każdej korporacji, która corocznie przyczynia się do utrzymania zakładu przynajmniej kwotą 100 zł, gdy w statucie normalnym nie ma mowy ani o delegacie c. k. Ministerstwa, ani o delegatach Wydziału krajowego, i nie jest oznaczona liczba reprezentantów czynników, które do utrzymania zakładu przyczyniają się.

6. W naszym statucie wzorowym zalecono odbywanie nauki w czasie od 15. września do 15. maja, gdy statut normalny czasu trwania nauki nie oznacza, a tylko w postanowieniach wykonawczych zalecono, ażeby nauka trwała przez siedm miesięcy

Na memoryał z dnia 19 września 1889. l. 278 dotąd odpowiedź nienadeszła, a w reskrypcie z dnia 28. czerwca 1889. l. 16425 oświadczył J. E. Pan Minister oświaty, że „subwencya państwowa może być tylko takim uzupełniającym szkołom przemysłowym udzieloną, które są zaopatrzone w statuta i plany naukowe potwierdzone przez c. k. Ministerstwo Wyznań i Oświaty“, — że przeto „przedewszystkiem sprawa zatwierdzenia statutów i planów naukowych ma być na nowo i jak najrychlej uregulowaną“.

Zważywszy, że bez zakończenia prowizoryum subwencyonowanie przez państwo ulegać może przerwom i szkoły mogą być narażone na odmowę subwencji, zważywszy, że bez uregulowania stanu prawnego szkoły oparte o statut normalny krajowej komisji spotykają się u niektórych władz c. k. Rządu z pewnymi objawami obojętności, względnie, że przez te władze nie są uznawane za szkoły publiczne, a przeto i egzekucya obowiązków ciężących w myśl §§. 75 a i 100 Ust. przem. niebysza czasami dostatecznie energiczną, — zważywszy że statut komisji krajowej, ogłoszony już w 2gim wydaniu okazał się całkiem odpowiednim, i jedynie taki statut uważać możemy jako z potrzebami i właściwościami naszymi zgodny, a nieukrócający wcale praw c. k. Rządu, — komisya przemysłowa widzi konieczność ponownego a usilnego domagania się u c. k. Rządu, ażeby prowizoryum to zostało nareszcie ukończone, a szkolnictwo przemysłowe. uzupełniające uzyskało niezbędne prawne podstawy.

Mimo niezawodnych postępów szkolnictwa przemysłowego uzupełniającego, rozwija się ono jednak zbyt powolnie, nie stoi dotąd w stosunku do potrzeb kraju, do ludności przemysłowej i handlowej, a zwłaszcza licznego rękodzielnictwa po kraju, nie znachodzi uznania dostatecznego, prócz wyjątków, u gmin, u powiatów, przedewszystkiem zaś w kołach rękodzielników samych. Ten środek tak powszechnie uznany za niezbędny dla podniesienia poziomu ogólnej oświaty ludności

przemysłowej, dla rozszerzenia elementarnej wiedzy fachowej, dla podniesienia zdolności rękodzielnika zwłaszcza do prowadzenia z powodzeniem ciężkiej walki zawodowej z wzrostem produkcji fabrycznej, wreszcie dla uzdolnienia rzemieślnika do zadań obywatelskich, jakie nań czekają w gminie i kraju, — nie znajduje dostatecznego poparcia przedewszystkiem u tych, dla których ma głównie służyć. W sprawozdaniach z ostatnich lat z lustracji szkół powtarza się nieledwie przy każdej szkole uwaga, że szkołę założoną popiera niedostatecznie gmina, korporacye, że posełanie młodzieży rękodzielniczej do szkoły znajduje opór u majstrów. Te same uwagi znajdujemy, mimo wykazywanych postępów pod tym względem, i w sprawozdaniach c. k. Inspektora przemysłowego. Niemoże być dla nas pociechą, że są i z innych krajów analogiczne uwagi i żale, — bo jest cały szereg krajów austriackich w których szkolnictwo przemysłowe uzupełniające zostało już uznane i zrozumiane jako znakomita dźwignia oświaty i dobrobytu, i cieszy się opieką gmin, rękodzielników przedewszystkiem, powstała z inicjatywy tych czynników lokalnych i rozwija się niezmiernie szybko przynosząc ze sobą rezultaty nader pomyślne szybkie i niezawodne. W takich Czechach powstaje co roku po kilkanaście nowych szkół, w roku ubiegłym c. k. Rząd rozciągnął opiekę swą nad 40 nowemi a w tem 25 w Czechach nowopowstałymi lub zreorganizowanymi, a ogólna cyfra tych szkół doszła tam już do 133.

Zważywszy, że w kraju naszym jest 83.182 przemysłowców, przeważnie drobnych, że w ogóle żyje 456.502 osób z przemysłu a 212.252 z handlu, a jest to głównie ludność uboga, w której jest jeszcze olbrzymi procent analfabetów,

zważywszy, że mamy 59 miejscowości liczących wyżej 5000 mieszkańców, a w tem 19 wyżej 10.000 mieszkańców mających, — że mamy w 19 miastach gimnazya lub szkoły realne,

zważywszy, że dotąd zaledwie 19 szkół przemysłowych uzupełniających powstało a jeszcze szereg miast, w których były szkoły wydziałowe, zniesione, w których są gimnazya i szkoły realne, a w których dotąd nie ma szkół przemysłowych uzupełniających,

zważywszy, że zwłaszcza we wschodniej części kraju szereg miejscowości mających wszelkie warunki dla powstania i rozwoju takich szkół, a niezawodną i nagłą potrzebę, tych szkół nie posiada,

Komisya przemysłowa przedstawia odpowiednią rezolucyę.

Komisya przemysłowa wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z działalności na polu szkół przemysłowych uzupełniających.

2. Sejm ponownie wzywa c. k. Rząd, ażeby tenże w drodze konstytucyjnej wyjednał ze skarbu państwa, w równym stosunku jak w innych krajach Monarchii, zasiłki dla szkół przemysłowych uzupełniających w Galicyi odpowiednio do istotnych potrzeb, wykazanych w memoryałach krajowej komisji przemysłowej.

3. Sejm wzywa c. k. Rząd, ażeby tenże, wzorowy statut dla szkół przemysłowych uzupełniających przedłożony c. k. Ministerstwu wyznań i oświaty pod d. 19. września 1889. l. 272 uznał za normalny dla szkół przemysłowych uzupełniających w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem.

4. Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby tenże, w porozumieniu z krajową komisją dla spraw przemysłowych okólnikami i innymi środkami starał się wpływać na przyspieszenie zakładania szkół przemysłowych uzupełniających w tych miejscowościach, które tego potrzebują, a w których dotąd czynniki lokalne sprawą tą dostatecznie nie zajęły się.

Lwów dnia 7. listopada 1890.

Czartoryski
Przewodniczący.

Rutowski
Sprawozdawca.